

Sefadin Blakaj & Qëndresa Hyseni

BANKA ISLAME - NJË HULUMTIM MBI BANKINGUN ISLAM, MEKANIZMAT E LEJUARA DHE TË NDALUARA TË TIJ, DHE NJË KRAHASIM I SHKURTËR ME BANKINGUN KONVENCIONAL

1. HYRJE

Pavarësisht nga kriza ekonomike e kohëve të fundit (fillimisht si krizë financiare) e cila goditi në veçanti sistemin financiar të shumicës së vendeve më të zhvilluara të perëndimit, ekonomitë nëpër gjithë botën janë duke përjetuar një rritje (megjithëse, në shumë vende rritja është më ritme të ngadalta). Ngjajshëm, qoftë në vendet e zhvilluara apo ato në zhvillim, roli më i madh në cilindo zhvillim modern ekonomik është luajtur nga industria bankare. Duke luajtur rolin e tyre të ndërmjetësimit në mes të depozituesve dhe huamarrësve, e cila ishte arsyeja e parë dhe më e rëndësishme e shfaqjes, industria bankare në jetën e përditshme është duke i zgjeruar fushat e saj të veprimt, në një sërë shërbimesh të cilat në jetën moderne, duket të jenë bërë një domosdoshmëri. Këto shërbime financiare nuk janë vetëm të lidhura në mënyrë direkte me rolin ndërmjetësues financiar, por gjithashtu janë duke përfshirë edhe shërbimet e pagesave, ato të sigurimit, shërbimet e menagjimit të fondeve e të tjera. Për këtë arsye, është gjerësisht e pranuar se një industri e shquar dhe efikase, është një element i rëndësishëm i një sistemi modern financiar, dhe është e rëndësishme të nxisë zhvillim ekonomik në cilindo shtet. Kjo është një e vërtetë e pashmangshme, qoftë në vendet e perëndimit, në vendet në zhvillim apo në ato të zhvilluara.

Në botë, janë të njohura dy tipe të bankave dhe të industrive bankare: Industria perëndimore bankare (që në këtë punim do t'i referohemi si bankingu konvencional), dhe banka islame (që në këtë punim do t'i referohemi edhe si bankingu islam). Qëllimet që synojnë të realizojnë dhe roli që luajnë në ekonomi dhe zhvillim në përgjithësi është i njëjtë. Sidoqoftë, secila prej tyre përdorë mjete dhe mekanizma të ndryshme për përmbushjen e qëllimeve të tyre.

Përderisa baza primare e operimit për bankat konvencionale është “interesi”, ky i fundit është i ndaluar nga ligji islam, i ashtuquajtur *Shari'ah* (Sheriati). Në vend të kësaj, bazë për operim në bankingun islam është parimi i ndarjes bashkërisht të riskut.

Pa justifikuar a përkahur ndonjërin nga sistemet, - i cili nuk është as qëllim i këtij punimi-, **ky punim synon të jap njëfar hyrje në sistemin e bankingut islam, të përshkruaj parimet në bazë të të cilave operon, mjetet e lejuara financiare dhe mekanizmat e tij, por edhe të nxjerrë në të njëjtën kohë dallimet dhe ngjajshmëritë në mes të dya sistemeve.**

2. SHFAQJA DHE HISTORIA E BANKINGUT ISLAM

Bazat për një sistem financiar në shoqëritë islame (grumbullimi dhe shpërndarja e burimeve financiare sipas nevojave të prodhimit dhe konsumit), të cilat paraqesin operim pa interes, paraqiten shumë herët në historinë islame. Kjo vjen si një produkt i civilizimit islam, këto baza u paraqitën në libra të shenjtë islam siç është Kurani dhe Suneti.¹ Sidoqoftë zhvillimi i bankingut islam në kuptimin e sistemit modern të bankingut është një fenomen i ri i shoqërive bashkëkohore islame dhe ekonomive të tyre.

Banka e parë islamike, në kuptimin e bankës bashkëkohore, u themelua në Pakistan më 1950. Kjo bankë operonte pa interes; sidoqoftë, në mënyrë që të mbulojë shpenzimet e veta të operimit, banka vendosi disa tarifa për klientë. Kjo bankë u përballë me shumë vështirësi në operim: Ishte e detyruar të bazojë afarizmin e saj në depozita afatgjata të cilat shpesh mungonin, depozituesit ishin të prirur për të kontrolluar politikën e kreditimit të bankës, dhe disproporcioni në mes të depozitave apo shumave të depozitave dhe kërkesave për kredi ishte tejet i madh. Deri atëhere, bankingu islam ekzistoj në komunitetet islame, edhe pse në forma të ndryshme varësisht nga situata dhe koha. Kështu, të tillat banka në vitet e më vonshme përmirësuan disa tipare në sektorin bankar (për shembull, një bankë u themelua në Egjipt, një tjetër në Malajzi, e më vonë edhe në shumë vende tjera islame). Formimi i bankave të tilla lulëzojë zhvillimin ekonomik të shteteve islame në vitet 70-ta dhe 80-ta të shekullit të kaluar.²

¹ Sunnah: Collection of recorded words and actions of the prophet Muhammad. Most of what he said or did throughout his lifetime is recorded in the Sunnah.

² Evolution of Islamic Banking, <http://www.islamibankbd.com/page/ih_1.htm>

Në pothuajse të gjitha shtetet islame ku operon bankingu islam, sistemi i kreditimit është i bazuar në parimet fundamentale të Sheriatit, që d.m.th operim pa interes. Megjithatë, shkalla e islamizimit të sistemeve të ndryshme financiare në shtetet islame dallon. Kështu, disa shtete islame siq është Irani, Pakistani dhe Sudani, kanë islamizuar gjithë sektorin financiar, përderisa shtetet tjera islame kanë themeluar banka islame të cilat operojnë në bazë të rregullave dhe parimeve të ngjajshme me ato të bankingut konvencional, por gjithashtu duke ofruar operime me zero interes. Këto të fundit janë vendet si: Malajzia, Indonezia, Bangladeshi, Jordania dhe Egjipti.³

3. SHERIATI APO LIGJI I SHERIATIT

Sheriati (Shari'ah), që në kuptimin e fjalëpërfjalshëm i bie rruga apo rruga e jetës, është kod i sjelljes në jetë për të të gjithë muslimanët. Burimi kryesor i Sheriatit është Kurani, libri i shenjtë islam. Kurani besohet nga muslimanët t'i jetë dërguar profetit Muhamed nga Zoti (Allah), dhe përmbanë fjalën e Zotit. Përpos Kuranit, burimet e Sheriatit janë gjithashtu në Hadithe, të cilat janë thënje dhe shembujt e marrë nga profeti gjatë jetës së tij, dhe Fetvaja, të cilat janë idetë konsensuale dhe mendimet e dijetarëve religjioz, lidhur me interpretimin e Kuranit dhe Hadithit. Me fjalë tjera, ligji i Sheriatit paraqet trungun e ligjeve të cilat rregullojnë të gjitha fushat e jetës së muslimanve, ose ofron një udhërrëfyes, se si të jetë e organizuar një shoqëri, duke ofruar edhe udhëzime dhe rregulla mbi punët e anëtarëve të saj.⁴

Muslimanët besojnë se Sheriati është ligji i Perëndisë i cili sundon pothuajse të gjitha aspektet e jetës, duke përfshirë jetën seksuale, higjienën, ushqimin, agjërimin, lutjet, qështjet e ligjit penal, statusin e njerëzve, jetën familjare, trashëgiminë, pronën dhe posedimin dhe qështjet ekonomike. Megjithatë, ekzistojnë shumë dallime në mes të trajtimit të këtyre aspekteve dhe interpretimit të tyre nga dijetarë të ndryshëm islam (ku kemi modernistë, tradicionalistë dhe fundamentalistë). Por akoma ky trung i ligjeve, me përjashtime në fushën e çështjeve familjare dhe statusin e personave fizik, është pothuajse plotësisht në fuqi në shumë shtete islame.⁵

Në këtë kontekst, në shtetet ku Sheriati është në fuqi, jeta financiare dhe ekonomike e shtetit duke përfshirë organizimin dhe rregullimin e bankave,

³ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: September, 2005: 6 – 9. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>

⁴ Iqbal, Zubair and Abbas Mirakhor. *Islamic Banking*. Occasional Paper of International Monetary Fund . No.49, Mars 1987.

⁵ On the definition of the Shari'ah see also: Wikipedia – the free encyclopedia; E qasshme në: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Sharia>>

duhet të jetë në pajtueshmëri me parimet dhe rregullat e caktuara nga ky trung i ligjit.

4. NDALESAT NË BANKINGUN ISLAM

Bankingu islam -ashtu siç janë edhe fushat tjera të jetës islame-, është i bazuar në Sheriat. Sheriati përveç parimeve tjera, themelon edhe një sërë ndalesash për çdo financim islam, duke përfshirë praktikat brenda bankingut islam. Këto ndalesa janë si vijon:

4.1 Ndalesa e interesit (ndalesa e *Riba-s*)

Parimi kryesor mbi të cilin sistemi i bankingut islam operon, është ndalesa e interesit e ashtuquajtur *Riba*. Sipas islamit, paratë -përveç të buruara nga puna-, nuk kanë vlerë, dhe kështu asnjë interes nuk mund të merret për përdorimin e tyre dhe për huazim.⁶ Qëllimi i këtij parimi është të ndalojë të gjitha format e pasurimit të padrejtë dhe të paligjshëm në mesin e muslimanve. Ky parim buron nga libri i shenjtë islam, Kurani. Kurani, në katër vende specifike, e ndalon interesin (vargu: 39, surja 30, ajeti 161, surja 4, vargjet 130 dhe 132, surja 3; vargjet 275 - 281, surja 2). Çdo shkelje e këtij parimi është një akt amoral, dhe një shkelje serioze e fjalës së zotit, për një musliman.⁷

Shumë dijetarë të doktrinës islame, e pranojnë se ndalesa e interesit duhet interpretuar në kuptim më të gjerë. Sipas kësaj pikpamje, çdo interes është i ndaluar, pavarësisht nga ajo se një interes i tillë ipet si një shumë për dhënien e kredisë, apo si ndërrim i të mirave (nëse të mirat dallojnë për nga shumta).⁸

⁶ Ahmad, Waseem. *Islamic Banking in the United Kingdom: Opportunities and Challenges*. Shkolla Kingston Business, Londër: Tetor, 2008: 17; Universiteti Rice: <<http://www.alislam.org/library/articles/Islamic-Banking-in-the-UK.pdf>>

⁷ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 57 - 74.

⁸ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 1 – 6; Universiteti Rice: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

Ndalesa është e aplikueshme qoftë për palën që merr interesin, ashtu edhe për palën e cila e paguan interesin, e po ashtu edhe për çfarërdo pale ndërmjetësuese në këtë transkasion.⁹

Parimi i ndalesës së interesit kërkon të zhvillojë një ambient që bazohet në paanësi dhe drejtësi në mes të muslimanve. Me fjalë të tjera, interesi, si mjet i dhënë për përdorimin e fondeve, konsiderohet si një burim i pa justifikueshëm i të hyrave për përfituesit, e që në kuptimin islam i bie të jetë *haram*, apo i fituar padrejtësisht.¹⁰ Sido që të jetë, ndalesa e interesit në bankingun islam nuk do të thotë që sistemi nuk aplikon instrumente tjera për të siguruar interesin financiar të investitorit (furnizuesin e kapitalit). E, si sigurohet interesi i investitorit në bankingun islam, do të flasim pak më poshtë.

4.2 Ndalimi i elementeve të paqartësisë (*Gharar*) dhe spekulimi (*Maysir*) në transaksionet financiare

Asnjë formë e sjelljeve duke përfshirë elementet e paqartësisë dhe elementet e spekulimeve nuk janë të lejuara në financat islame dhe bankingun islam (d.m.th ndalimi i *Gharar*-it dhe *Maysir*-it). Këto ndalesa janë të bazuara në *Hadith*-e, dhe në bazë të një *Hadith*-i, Profeti (*as*) ndaloj shitjen e guralecve dhe shitjen *Gharar*”.¹¹ Këtu mund të ekzistojnë elemente të spekulimeve në një transaksion të caktuar nëse një palë, duke përdorur pozitën ose informacionin që posedon, arrinë të blejë mallra apo shërbime me një çmim të ultë, dhe duke shfrytëzuar atë pozitë shet ato me çmime më të larta në të ardhmen. Tutje, interpretimi i kësaj ndalesë shkon më gjerë dhe ndalon gjithashtu sjelljet tjera të paqarta të një pale në një transaksion, nëse një sjellje e tillë mund të qoj në një pasurim të padrejtë ose shfrytëzim të padrejtë të palës apo palëve tjera, apo të shoqërisë (*Gharar*).¹² Në këtë

⁹ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 58 – 59.

¹⁰ Sabik, Sejjid. *Legjislacioni I tradites se Profetit A.S. [The traditional legislation of the Prophet]*. Translated from Arabic into Albanian from Gentian Bodlli. Tirane, 2008: 242 – 247.

¹¹ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 6; E qasshme në: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

¹² Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: September, 2005: 14. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>; Shih poashtu: Ahmad, Waseem. *Islamic Banking in the United Kingdom: Opportunities and Challenges*. Kingston

kontekst, një dijetar musliman definon kuptimin e “paqartësisë” apo *Gharar-it*, si vijon: *Gharar-i* është shitje e një produkti ekzistenca e të cilit ose karakteristikat e të cilit nuk janë të qarta, për shkak të natyrës së rrezikshme e cila e bënë tregtinë të ngjajshme me lojrat e fatit.¹³ Kështu, asnjë sjellje nuk mund të jetë e lejueshme në bankingun islam, nëse përmbanë elemente të “spekulimit” ose të “paqartësisë”.

5 NDALIMI I AKTIVITETEVE JO-ETIKE TË BIZNESIT

Transaksionet që përfshijnë tregtimin e të mirave ose shërbime të ndaluara nga islami janë po ashtu të ndaluara në bankingun islam. Të tilla transaksione mund të përfshijnë, psh., investimet në shitje a rritje të derrit, ose shitja e alkoolit, drogave të paligjshme apo duhanit. Këto produkte ose shërbime janë të papajtueshme me islamin; dhe siç thonë disa islami kërkon të zhvillohet një ambient shoqëror dhe i shëndetshëm në shoqëri.¹⁴

Shumë studiues argumentojnë se aktivitetet e sistemit bankar islam janë të lidhura me prodhimin e mallrave dhe shërbimeve të nevojshme për funksionin e shoqërisë; psh bordi menagjerial i një banke islame duhet të siguroj që aktivitetet për nevojat e komunitetit të financohen (kryesisht nevojave për investime, tregtim dhe produktivitet), ashtu që të njëjtave edhe t’u ipet përparësi ndaj aktiviteteve tjera.¹⁵

6. MËNYRAT E FINANCIMIT DHE OPERIMIT NË BANKINGUN ISLAM

Për qëllime shpjeguese të këtij punimi, shërbimet dhe produktet e ofruara nga bankingu islam do t’i ndajmë në dy pjesë. Pjesa e parë adreson “**produktet e lejueshme të financimit**”, si dhe disa nga teknikat më të rëndësishme dhe më të përdorura të financimit në bazë të të cilave operon

Business School, London: October, 2008: 17; E qasshme në:

<<http://www.alislam.org/library/articles/Islamic-Banking-in-the-UK.pdf>>

¹³ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 7; Universiteti Rice: <

<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf> >

¹⁴ I.M.E.S.O.N, Michael. *Islamic Finance In London: Room For More Sharia Compliance- A New Islamic Bank Has Opened For Business In London, Bringing The Roula*, K.H.A.L.A.F. 2007. Islamic banking held back by lack of scholars. *Financial Times*, pp. 5.

¹⁵ Wilson, Rodney, ed. *Islamic financial markets*. P 12, London; New York: Routledge, 1990

banka islame; këto teknika ofrojnë inpute financiare për rrjetin e saj në afarizmin e zakonshëm. Pjesa e dytë adreson **“produktet e lejueshme të depozitimit”**, në kuadër të së cilës do të shtjellohen llojet e ndryshme të llogarive depozitare, dhe teknikat e lejueshme të depozitimit në bankingun islam, sipas të cilave sigurohet rrjedha e parave të nevojshme për aktivitet bankare.

Një karakteristikë e përbashkët e metodave dhe teknikave të përshkruara më poshtë është që ato bazohen në parimin e ndarjes së fitimit dhe humbjes midis bankës dhe klientit (parimi i ndarjes së përbashkët të rrezikut), i cili si i tillë, është gjeneruar nga ideja e zakonit tregtar (ose dokeve tregtare) dhe si i tillë është i lejuar nga parimet e Sheriatit.

6.1 Produktet e lejuara të financimit në bankingun islam

Siç është thënë më lartë në këtë punim, forma e interesit si një kundërvlerë për huazimin e parave, apo format tjera të eksplotimit ekonomik nga mbajtësi i pozitës dominuese dhe kapitalit, janë të ndaluara nga Sheriati, dhe si rezultat edhe nga bankingu islam. Pas një përfundimi të tillë, ngritet pyetja në atë se si të mbrohet interesi i investitorit apo poseduesit të kapitalit? Për më tepër, shtrohet edhe pyetja nëse ekziston apo jo mundësia e çfarëdo veprimi tregtar në sistemin bankar islam?

Si përgjigje në pyetjet më lartë, shumë dijetarë islam flasin për dy mënyra të financimit sipas ligjit të Sheriatit, të cilat poashtu mund të aplikohen në financimin bankar islam. Metoda e parë e financimit është financimi altruist, sipas të cilit një palë (huadhënësi), ofron për palën tjetër mjete brenda një kohe sipas marrëveshjes, pa ndonjë interes (vetëm për qëllime humanitare dhe altruiste). Natyrisht, se kjo nuk është një formë e financimit për qëllime të tregtimit, dhe kjo nuk përmbanë financim komercial. Për dallim nga “financimet bamirëse”, pjesa më e madhe e financimit komercial në bankat islame realizohet nga e ashtuquajtura “financim i drejtë” në të cilin huadhënësi (ose financuesi) ruan pjesën e fitimit, dhe eventualisht humbjes së biznesit të financuar, duke e ndarë me të njëjtin edhe riskun operacional.

Shumë dijetar islam besojnë se forma e dytë e financimit, i ashtuquajtur i financimi i drejtë, ka bazën në Kuran (Vargu 275, i cili përveç ndalimit të interesit, lejon tregtinë “*el bey*” mes personave). Në kuptim të këtij vargu dhe sipas interpretimeve të bëra nga dijetar islam, çfardo e hyre apo fitimi e realizuar nga tregtia e produkteve dhe shërbimeve konsiderohet si e

lejshme, e ligjshme apo “*hallall*”, nëse në marrëdhëniet kontraktuale, palët në transaksion, produktet dhe shërbimet e shit/blera ose këmbyera, e po ashtu edhe çmimet apo mjetet ekuivalente, i kanë përcaktuar qartazi, duke ndarë përkatësisht edhe riskun tregtar ose në investime.¹⁶

Njësoj, nën parimet e shpjeguara më lartë, në rastet e financimit komercial, banka islame financon të gjitha shërbimet bankare ose produktet të cilat barazohen në tregtinë “e drejtë ose *hallall*”. Kështu, çdo bankë islame, nën parimin e “ndarjes së riskut me klientin”, realizonë ndarjen e fitimit me klientin e financuar (duke marrë përsipër edhe mundësinë e ndarjes së humbjes në rast të dështimeve); ose një pjesë të qarkullimit komercial bankat islame e realizojnë përmes aplikimit të tarifave bankare për shërbimet të cilat i ofrojnë, kjo për rastet kur shërbimet bankare kanë kosto përkatëse (ashtu që në këtë rast, këkohet që tarifat të jenë të drejta në proporcion me kostot e shërbimeve të ofruara); ose për shërbimet e ofruara pa kosto, bankat islame nuk aplikojnë fare tarifa.¹⁷ Në këtë aspekt, teoria islame, pra edhe praktika bankare islame ka zhvilluar një listë të gjatë të teknikave dhe mjeteve për një financim të drejtë islam, disa nga të cilat do t’i shtjellojmë më poshtë.

6.1.1 *El mudarabah* (financimi në besim)

Mudarabah është një form kontraktuale e financimit islam, e përdorur në marrëdhëniet mes bankës dhe klientit, ku njëra palë (kryesisht banka), ofron financim në lidhje me zbatimin e projekteve të propozuara, përderisa pala tjetër ofron ekspertizë profesionale në ekzekutimin e projektit, e po ashtu edhe menagjim të tij. Kështu nga ky partneritet, çdo fitim i mundshëm, nëse investimi kalon me sukses, ndahet mes palëve sipas marrëveshjes së caktuar me kontratë, përderisa banka mbanë përgjegjësi për humbje, nëse projekti dështon.¹⁸

Si buron nga kuptimi më lartë, “*El Mudarabah*” që i bie financim në besim të projektit, i takon bankës të vlerësoj nëse do të marrë riskun për financim në projektin e caktuar.

¹⁶ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 66 – 67 dhe 298 – 300.

¹⁷ Ahmad, Waseem. *Islamic Banking in the United Kingdom: Opportunities and Challenges*. Shkolla Kingston Business, Londër: Tetor, 2008: 18; E qasshme në : <
<http://www.alislam.org/library/articles/Islamic-Banking-in-the-UK.pdf> >

¹⁸ Maloku, Valon. *Konsideron kamaten haram, nuk preket nga kriza*. Daily news paper “Koha Ditore”, date 10.03.2010, Prishtinë: 45.

Në mënyrë tipike, në një rast të tillë banka financuese jep 100% të kapitalit të kërkuar për financim të projektit. Edhe pse e drejta e menagjimit të projektit i takon klientit (ekzekutuesit të projektit), banka ruan të drejtën e monitorimit dhe mbikëqyrjes së implementimit të projektit.¹⁹

Shumë dijetar islam thonë se ana pozitive e kësaj forme të financimit është që inkurajon njerëzit të marrin përsipër investime në projekte, pavarësisht mungesës së kapitalit fillestar. Nëse idetë e tyre vlerësohen pozitivisht nga banka, projekti i tyre dhe ëndrra e tyre bëhet realitet. Me fjalë tjera, ky sistem financimi ofron qasje për individët që të luajnë një rol aktiv në aktivitetet investuese të shoqërisë në përgjithësi.²⁰

6.1.2 *El musharaka* (financimi i kapitalit)

El Musharakah do të thotë financim i përbashkët në projekt.²¹ Kjo është po ashtu një formë kontraktuale e financimit në të cilën të dyja palët (ose më shumë palë) luajnë një rol aktiv në ofrimin e fondeve për financim të projektit. Kjo formë financimi mund të qoj drejt krijimit të partneriteteve të përbashkëta. Natyrisht, të gjitha palët në këtë formë financimi kontribuojnë në pagimin e kapitalit të nevojshëm për implementim. Si rezultat, menagjmenti i fondeve të investuara ose implementimit të projektit, është përgjegjës për të gjithë partnerët.²²

Zakonisht, ndarja e fitimit është e rregulluar me një përqindje të caktuar, varësisht nga kriteri i caktuar më parë në marrëveshje, e që mund të dalloj varësisht nga pjesa-shuma e kontribuar në kapitalin e investuar. Sidoqoftë, në rast të humbjes, përveç nëse palët janë marrë vesh ndryshe në kontratë, secili partner bartë përgjegjësi të marrë pjesë në humbjen e projektit dhe varësisht nga shumta e kontribuar në kapital.²³

¹⁹ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 15 - 16; E qasshme në: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

²⁰ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 306.

²¹ Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 306.

²² Clifford Chance. *Islamic Finance*. Summer, 2008. E qasshme në: <http://www.cliffordchance.com/content/cliffordchance/search.html?query=islamic+finance&_charset=utf-8&contenttype=all>

²³ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: Shtator, 2005: 33 - 36. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>.

6.1.3 *El murabaha* (shitjet kosto - plus)

El Murabaha e ka kuptimin e shitjes me rritje të çmimit, ose të fitimit të njoftuar paraprakisht nga palët në transaksion.²⁴ Kjo është një metodë shumë e zakonshme financimi në sistemin bankar islam. Sipas kësaj metode, banka fillimisht blenë një gjë (një aset) në treg nga një furnizues, në bazë të sugjerimit apo marrëveshjes me klientin. Banka pastaj shet të njëjtin aset tek ndonjë klient në treg varësisht nga çmimi i tregut, për të cilin mirren vesh më parë. Sipas kësaj metode, banka konsiderohet si mbajtësi i parë i titullit mbi asetin, i cili më vonë i transferohet klientit (shpesh menjëherë). Interesi i bankës në këtë metodë financimi sigurohet nga çmimi i tregut për shitje të asetit dhe fitimi do të vjen nga kontrata e shitjes, ndryshe nga kontrata kreditimit dhe *Riba* (interesi), dhe për këtë arsye argumentohet se ajo është në përputhje me ligjin Sheriatit, kjo pasi që banka islame si ndërmjetësuese ka marrë përsipër rrezikun tregtar.²⁵

6.1.4 *Ijarah* (lizingu)

Ijarah nënkupton dhënjen me qira-me lizing të gjërave-makinerive, dhe është e ngjashme me lizingun financiar të aplikuar nga bankat konvencionale. Kjo formë e financimit përmbanë marrëveshjet në mes të bankës dhe klientit, ku banka i jep klientit pajisjet, asetet ose produktet e kërkuara për përdorim ose qira, për një shumë të caktuar të hollash. Kjo paraqet njëfar kontrate hibride e cila përmbanë elemente të qirasë konvencionale dhe elemente të qirasë financiare.²⁶

6.1.5 *El salam* and *El istisna* (financimet për të ardhmen)

Subjekti i transaksioneve në financat islame duhet të jenë vetëm të mirat dhe produktet që ekzistojnë në momentin e transaksionit, dhe në bazë të kësaj, prej muslimanve kërkohet që t'i shmangen çfardo forme të paqartësisë ose

²⁴ Maloku, Valon. *Konsideron kamaten haram, nuk preket nga kriza*. Daily news paper “Koha Ditore”, date 10.03.2010, Prishtine: 45.

²⁵ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 10 - 11 E qasshme në: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

²⁶ Clifford Chance. *Islamic Finance*. Summer, 2008: 3 - 4. E qasshme në: <http://www.cliffordchance.com/content/cliffordchance/search.html?query=islamic+finance&_charset_=utf-8&contenttype=all>

Gharar-it në çdo transaksion. Sidoqoftë, një përjashtim është bërë në lidhje me këto forma të kontratave: e ashtuquajtura *salam* dhe *istisna*. Të dyja këto forma janë modalitete të parafinancimit. Argumentohet se ky përjashtim bazohet në *Hadith*-e.²⁷

Salam-i më së shpeshti përdoret për financim të produkte agro-kulturore, ku banka ofron financim para se të mirat të prodhohen. Sipas kësaj forme, banka para-blenë të mirat nga prodhues, të cilat duhet t'i dorëzohen blerësit në një ditë të caktuar në të ardhmen, për një çmim të avancuar, paguar plotësisht në vend. Në këtë formë, si pjesmarrje e saj në rrezik, për shkak se banka paguan çmimin para se të mirat t'i dorëzohen, ajo ka të drejtë të fitoj nga çmimi i ndryshëm (më i lartë) kur ato të shiten tek blerësi i ardhshëm.²⁸

Ngjajshëm edhe *Istisna*, paraqet një formë financimi që përdoret shpesh në industrinë e projekteve të ndërtimitarisë (ndërtimi i autostradave, ndërtesave, anijeve etj), sipas të cilës banka ofron financim para se projekti të jetë ekzekutuar, me një kundërvlerë (shkëmbim) pasi që projekti të jetë ekzekutuar (dhe sigurisht ndërtimi ose produkti të jetë shitur) banka do të ketë të drejtë për një ndryshim përfitues në çmim. Kjo do të thotë se banka merr titullin mbi sendet e ndërtuara, dhe pastaj transferon të njëjtin për blerësin e ardhshëm.²⁹

6.1.6 *El quard Hassan* (hua mirëqenie)

El quard Hassan ka kuptimin e "hua mirëqenie". Kjo formë e huazimit është financim pa interes, sipas të cilit banka ofron hua mirëqenie pa i'a imponuar klientit ndonjë tarifë apo interes shtesë. Kjo ipet në rrethana të veçanta, për shembull, kur konsumatori është në nevojë urgjente për shkak të efekteve të shkaktuara nga kriza financiare, ose kur financimi i një projekti është në interes të shoqërisë në përgjithësi. Shumë banka islame kanë krijuar fonde të

²⁷ "The Messenger of Allāh (pbuh) came to Madīnah, and found its inhabitants entering salam contracts (with the price paid in advance) in fruits for one, two, and three years. He (pbuh) said: whoever enters into a salam contract, let him specify a known volume or weight, and a known term of deferment". Shih poashtu: Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 17; E qasshme në: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

²⁸ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: Shtator, 2005: 40 - 44. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>.

²⁹ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: Shtator, 2005: 44 - 46. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>.

veçanta nga fitimi i tyre për t'i shërbyer shoqërisë me kredi të tilla kur është e nevojshme.³⁰

6.2 Objektet e lejuara të depozitimit

Ngjajshëm, siç pamë më lartë në teknikat e lejuara të financimit, mendimi dominues i jurispondencës islame, lidhur me objektet e lejuara të depozitimit, është që asnjë interes nuk mund të paguhet për shumatat e depozituara bankare.

Në bazë të ligjit të Sheriatit, çdo pagesë e interesit në fondet e depozituara është ekuivalente me *Riba*-n, (interesi) në kontratat e kredisë.³¹ Kështu, me qëllim të organizimit të sistemit të depozitave bankare, në pajtueshmëri me ligjin e Sheriatit, bankat islame ofrojnë instrumente të modifikuara depozitimi nga ato të bankingut konvencional. Këto instrumente depozitimi mund të ndahen në tri lloje të llogarive, si vijon: llogratië rrjedhëse, llogaritë e kursimeve, llogaritë e përgjithshme të investimeve dhe llogaritë speciale të investimeve. Secila nga këto llogari do të diskutohet shkurtimisht në vazhdim.

6.2.1 Llogaritë rrjedhëse

Llogaria rrjedhëse është më e ngjajshmja me atë të bankingut konvencional. Zakonisht, rrjedha e mjeteve monetare në këto llogari, përdoret nga banka për qëllime likuiditeti. Fondet e depozituara i përkasin klientit dhe janë të arritshme në çdo kohë. Si në rastin me bankingun konvencional, banka ofron një gamë të gjerë të shërbimeve për konsumatorin përmes kësaj llogarie, siç janë lehtësirat në pagesa, instrumenteve të barazimit, mbitërheqjet, kambialet dhe qeqet.

Një dallim i vogël që shumë dijetarë islam besojnë të ekziston në mes të llogarive rrjedhëse konvencionale dhe islame është që bankat islame nuk aplikojnë tarifa për shërbimet e tyre në mirëmbajtjen e llogarive rrjedhëse.³²

³⁰ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 307.

³¹ Amin El-Gamal, Mahmoud. *A basic guide to contemporary islamic banking and finance*. Universiteti Rice, Qershor 2000: 31; E qasshme në: <<http://www.nubank.com/islamic/primer.pdf>>

³² Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: September, 2005: 29. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>.

6.2.2 Llogaritë e kursimeve

Nëpërmes këtyre llogarive, banka ofron shërbime depozituese afatgjate për klientët e saj, të cilët kanë për qëllim të ruajnë burimet e tyre financiare për një periudhë më të gjatë kohore. Fondet e depozituara mbesin në përdorim të bankës sipas lejes së ofruar nga depozituesi. Depozituesi ka të drejtë të tërheqë një pjesë ose të gjithë shumën sipas kërkesës së tij.

Për dallim nga llogaria rrjedhëse në llogari kursimi banka u paguan depozituesve të saj disa kthime pozitive në një periudhë të caktuar kohore. Këto pagesa, në të shumtën e rasteve janë në diskrecion të vet bankës (dhe ndërlidhen me shkallen e fitimeve të cilat banka i sjellë nga investimet sipas produkteve kredituese). Këto pagesa konsiderohen të ligjshme sipas ligjit të Sheriatit.³³

6.2.3 Llogaritë e përgjithshme investive (të afatizuara)

Kjo është një llogari depozitare e investimeve më të gjata. Mjetet e depozituara në llogaritë e afatizuara nuk mund të tërhiqen para mbushjes së afatit. Investimi i depozituesit në këtë lloj të llogarisë është i bazuar në parimin *el mudarabah*, të përshkruar më sipër. Kjo i bie që depozituesi merr riskun në investim, dhe kthimet ndahen në mes bankës dhe depozituesit.- Dmth., kthimet nga depozitat e tilla mund të jenë pozitive apo negative, varësisht nga suksesi i investimit të bërë nga banka. Zakonisht, shumat e depozituar mbetet nën menagjimin e bankës.

Shumat e kthimit tek depozituesi mund të ndryshoj nga banka në bankë, po në përgjithësi është e ardhur e konsiderueshme, në krahasim me llogaritë konvencionale depozitare të këtij tipi. Për shembull, sipas rregullave të Bankës islame të Malajzisë, e ardhura për depozituesin mund të shkoj deri në 70% të totalit të të ardhurës nga investimi, e cila shumë është shumë më e lartë nga ajo çfarë mund të arrihet nga një bankë e tipit konvencional.³⁴

³³ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. Translated from English into Albanian from Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 303.

³⁴ Shejh Gazali Sheikh Abud and others. *Hyrje në ekonominë dhe financat islame [The introduction into the economix and Islamic finance]*. E përkthyer nga Adnan Kika, Prishtinë, 2008: 303

6.2.4 Llogaritë e veçanta investive

Të gjitha parimet e llogarive të përgjithshme investimve aplikohen edhe për këtë lloj të llogarisë. I vetmi përjashtim është aj që depozituesi kontrollon investimin e mjeteve të depozituara në fondin investiv, dhe është ai/ajo që zgjedhë në mes të projekteve të ndryshme të cilat mund të propozohen nga banka për investime.³⁵

7 NGJAJSHMËRITË DHE DALLIMET NË MES TË BANKINGUT ISLAM DHE ATIJ KONVENCIONAL

Bankat dhe bankingu, në format e tyre moderne ekonomike, duke marrë parasyshë historinë e zhvillimit njerëzor, paraqesin zhvillime relativisht të vonshme. Sidoqoftë, rrënjët e bankave dhe veprimeve bankare i gjejmë thellë në të kaluarën. Ato u paraqitën si një domosdoshmëri në shoqëritë kapitaliste, në mënyrë që të grumbullohet pasuria financiare dhe të shpejtohet zhvillimi ekonomik. Detyra e tyre ishte dhe akoma është, të jenë një vegël ndërmjetësuese në mes të kursimtarëve dhe përdoruesve të mjeteve financiare.

Përderisa depozituesit mund të ruajnë burimet e tyre financiare të cilat nuk i përdorin për momentin, këto burime pas akumulimit, do të jenë në dispozicion për huamarrësve që kanë nevojë për përdorimin kësaj pasurie. Kjo i bie që bankat luajnë një rol të rëndësishëm në shoqëri duke lidhur dhe përputhur nevojat e depozituesve dhe huamarrësve.

I gjithë aktiviteti zhvillohet në interes të të gjitha palëve, duke përfshirë bankën si një mekanizëm ndërmjetësimi. Ky ishte qëllimi i industrisë bankare që nga shfaqja e saj, dhe akoma mbetet qëllimi kryesor i saj. Kjo është diçka e zakonshme, çoftë për sistemin islam apo konvencional të bankingut.

Duke marrë parasyshë nevojat që bankat u shërbejnë, praktikatat që aplikojnë, dhe objektivat që synojnë, shumë dijetarë besojnë që nuk ka ndonjë dallim në mes të dy sistemeve në këtë fushë. Roli i ndërmjetësimi, dhe kontributi që ofrojnë në zhvillimin ekonomik, është pothuajse i njëjtë. Se sa e ngjajshme është një bankë islame me bankën konvencionale në ekonominë e tregut tregon më së miri edhe ngjajshmëria që ekziston në krahasimin e vlerave të shkallës së kamatës (që aplikohet në bankat konvencionale – kjo si

³⁵ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: Shtator, 2005: 30. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>.

kundërvlerë për shërbime) dhe të shkallës së kostos së rritur të kapitalit (që aplikohet në bankat islame – kjo si kundërvlerë për shërbime); të cilat janë shumë të krahasueshme.³⁶ E njëjta vlen edhe sa i përket instrumenteve të sigurimeve dhe garancive bankare, të cilat janë të rëndësishme në fushën e bankave islame pothuajse sa në bankat konvencionale.³⁷

Megjithatë, ekzistojnë edhe dallime në mes të bankingut islam dhe atij konvencional, si në kuptimin e instrumenteve dhe mjeteve të përdorura për realizimin e qëllimeve të tyre, ashtu edhe në kuadër të zbatimit të rolit ndërmjetësues. Në këtë drejtim, mund të vërejmë bankat konvencionale që bazohen në parime dhe rregulla të bëra nga njeriu (nën arsyet dhe shkaqët e determinuara nga ligjet e tregut); përderisa bankat islame nuk mund të vendosin praktika të cilat janë në kundërshtim me rregullat e Sheriatit. Dallimi më i madh në mes të dy sistemeve është qështja e interesit. Në fushën e bankave konvencionale, bazuar në nivelin e interesit të zbatueshëm, banka (ose investitori) saktësisht e di që më parë kthimin e mundshëm nga një investim, dhe qëllimi kryesor është rritja e fitimit (në rastet e shpeshta ndonjëherë pa marrë në konsiderim fare suksesin e klientit të financuar në investim). Përderisa bankat islame bazohen në parimin e ndarjes së riskut të ndërsjellë në mes të bankës dhe klientit, ashtu që dhe çdo rritje e fitimit është subjekt i ndarjes përkatëse të riskut dhe respektimit të kufizimeve të Sheriatit.

Më tutje, roli i sistemit bankar në bankat konvencionale në ekonomi është më i ngushtë; ashtu që ato promovojnë tregtinë me "para", dhe përveç kredive për investime, ato gjithashtu ofrojnë edhe kredi konsumuese (që shpeshëherë këto industri tronditen nga ngarkesat e papërballueshme të shkaktuara nga shitjet e kredive konsumuese); ashtu që në rast të vonesave të njëjtat mund të aplikojë të ashtuquajturat "kamatëvonesa" (si një mjet shtesë sigurie).

Në sistemin bankar islam, roli i bankës në ekonomi (dhe në shoqëri në përgjithësi) duket të jetë shumë më i gjerë, objektivi i bankave islame nuk është tregtia e "parave", por nxitja e partneriteteve në investime. Për më tepër, produktet e saj janë më të orientuara në investime (kreditë konsumuese pothuajse janë shumë pak të zhvilluara në bankat islame); ashtu që përmes financimit të projekteve investive adresohen nevojat e shoqërisë në

³⁶ Abdelhamid, Muhamed. *Islamic Banking*. Ottawa, Ontario: Shtator, 2005: 51 - 52. E qasshme në: <<http://www.nzibo.com/IB2/Abdelhamid.pdf>>

³⁷ Ahmad, Waseem. *Islamic Banking in the United Kingdom: Opportunities and Challenges*. Shkolla Kingston Business, Londër: Tetor, 2008: 19 - 20; E qasshme në: <<http://www.alislam.org/library/articles/Islamic-Banking-in-the-UK.pdf>>

zhvillimin ekonomik, dhe nuk zbaton asnjë denim (ose kamatëvonesë) në rast të vonesës në kthimin e investimeve.³⁸

8 SI PËRFUNDIM

Sistemi bankar islam po bëhet më sfidues se kurrë më parë. Sot, financimi islam operon në rreth 275 institucione financiare dhe në rreth 80 shtete. Me një rritje rreth 15% ose më shumë të kapitalit në vit, dhe një vlerë të aseteve me mbi 1 trilionë dollar amerikan, sistemi bankar islam është tani një realitet ekonomik ndërkombëtar.

Produktet bankare islame janë tani në dispozicion jo vetëm në vendet islame, por edhe në ekonomitë perëndimore. Kështu, për shembull shumë banka të mëdha dhe të suksesshme konvencionale të tilla si Citibank, HSBC, Barkley-së dhe Merrill Lynch ofrojnë produkte bankare islame për klientët e tyre.³⁹

Kjo tregon se bankat islame, edhe pse posedojnë një histori të shkurtër, duket se po zënë një vend, edhe pse të vogël, në sistemin financiar ndërkombëtar, duke ofruar një sistem alternativ të financimit, sidomos për financimin e investimeve.

Për këtë arsye, për aq kohë sa bankat islame mund të jenë në përputhje me rregullat dhe parimet e një shoqërie demokratike, do të ketë arsye që këto shërbime bankare të ofrohen edhe në perëndim apo vendet që ndjekin kulturën perëndimore, ose të paktën në vendet ku komunitetet islame jetojnë. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për popujt e besimit islam, të cilët mund të organizojnë dhe të përdorin kursimet e tyre dhe të bëjnë investimet e tyre në përputhje me rregullat e besimit të tyre. Në këtë drejtim, bankat islame mund të shihen si një alternativë për produktet bankare dhetë përdoren edhe si një mjet i konkurrencës në çdo ekonomi, duke përfshirë edhe ekonomitë perëndimore.

³⁸ Për më tepër rreth dallimeve dhe ngjajshmërive në mes të dy sistemeve: Ahmad, Waseem. *Islamic Banking in the United Kingdom: Opportunities and Challenges*. Kingston Business, Londër: Tetor, 2008: 19 - 20; E qasshme në: <<http://www.alislam.org/library/articles/Islamic-Banking-in-the-UK.pdf>>; Shih poashtu: Abu Umar Faruq Ahmad dhe Kabir Hassan. *Riba and Islamic Banking*. Journal of Islamic Economics, Banking and Finance; E qasshme në: <<http://www.scribd.com/doc/18483063/Riba-and-Islamic-Banking>>

³⁹ Clifford Chance. *Introduction to Islamic Finance*. Spring/Summer, 2011. E qasshme në: <http://www.cliffordchance.com/publicationviews/publications/2011/05/introduction_to_islamicfinance.html>

Sefadin Blakaj & Qëndresa Hyseni**ISLAMIC BANKING: AN INQUIRY INTO THE DEFINITION OF ISLAMIC BANKING, ITS PROHIBITIONS AND PERMISSIBLE FINANCIAL MECHANISMS, AND A SHORT COMPARISON WITH CONVENTIONAL BANKING****SUMMARY**

Despite the recent economic crisis (initially a financial crisis), which hit in particular the financial system of most developed countries in the West, economies all over the world are experiencing an increase in development. Similarly, in either developed or developing countries, the major role in any modern economic development is played by the banking industry. While playing their intermediary role between depositors and borrowers, which was the first and most important reason why they emerged, the banking industry in everyday life is extending its field of activities to a range of services that, in modern life, seems to have become a necessity. These financial services are not only directly related to its role as financial intermediates, but furthermore, including also payment services, insurance services, fund management services, etc. For these reasons, it is largely admitted that an outstanding and an efficient banking industry is a significant element of a modern financial system, and it is critical to foster any economic development in any country. This is true in Western countries, developing countries, or Islamic countries.

In the world, there are known two types of banks and banking industries: the Western banking industry, referred to in this paper as conventional banking, and Islamic banking. Their goals they intend to realize and the role each plays in the economy and in development at large is the same. However, each of them employs different means and mechanisms for meeting their purposes. While the primary base of operation for conventional banking is “interest”, which is prohibited in Islamic banking. Instead, the base for operation in Islamic banking is the risk-sharing principle.

The system of Islamic banking is becoming more challenging than ever before. Today, Islamic finance operates in over 275 financial institutions and in over 80 countries around the world. With a growth rate around or above 15 % in capital per year and a value in assets to over US\$ 1 trillion, Islamic banking is now an international economic reality. Islamic banking products are now available not only in Islamic countries, but also in Western economies. Thus, many big and successful conventional banks such as Citibank, HSBC, Barkley's and Merrill Lynch offer Islamic banking windows for their customers.

This shows that Islamic banking, although with possessing a short history, seem to occupy a place, albeit small, in the international financial system, and appear to offer an alternative funding system, especially for financing investments. Hence, as long as the Islamic banking may be in compliance with rules and principles of a democratic society, values prevailing in the west culture, for that long there are grounds that such banking services may be offered also in the west or countries which chose to follow the west culture, or at least in places where Islamic communities lives. This is particularly important for peoples of Islamic faith, who can organize and use their savings and make their investments in accordance with the rules of their belief, i.e. the rules of Shari'ah. In this regard, Islamic banking can also be seen as an alternative on banking products and that also can show how a different type of banking can operate and which can be used as a competition tool in any economy, including west economies.